PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA IJODIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK ASOSLARI VA ZAMONAVIY METODIK YONDASHUVLARI

(boshlang'ich ta'lim tizimida o'quvchilar kreativligini rivojlantirish muammosiga bag'ishlangan ilmiy-nazariy va tajriba-tahliliy tadqiqot)

Isroilova Farzona
E-mail: farzonaisroilova2001@gmail.com
ORCID:0009-0007-1814-8862
https://doi.org/10.5281/zenodo.23161633

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy tafakkurni rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari va amaliy jihatlari tizimli tahlil qilingan. Tadqiqotda kreativlik tushunchasining psixologik-pedagogik mohiyati, uning tarkibiy komponentlari (ravonlik, moslashuvchanlik, o'ziga xoslik, ishlab chiqish qobiliyati), shuningdek boshlang'ich ta'lim jarayonida ijodiy salohiyatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi interfaol metodlar, loyihaviy va muammoli ta'lim texnologiyalari yoritilgan. Tadqiqot xalqaro ilmiy nashrlarda qabul qilingan IMRAD (Kirish – Metodlar – Natijalar – Muhokama) tuzilishi asosida olib borilgan bo'lib, unda nazariy tahlil bilan bir qatorda tajriba-sinov ishlarining umumlashtirilgan natijalari ham keltirilgan. Olingan xulosalar boshlang'ich sinf o'qituvchilari, metodistlar va ta'lim dasturlarini ishlab chiquvchi mutaxassislar uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: ijodiy tafakkur, kreativlik, boshlang'ich ta'lim, divergent tafakkur, loyihaviy ta'lim, muammoli ta'lim, pedagogik texnologiya, individual yondashuv, o'quvchi shaxsi.

KIRISH

Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichi tez o'zgaruvchan axborot maydoni, texnologik yangilanishlar va nostandart vaziyatlarda qaror qabul qilish zaruratini keltirib chiqarmoqda. Bunday sharoitda ta'lim tizimining asosiy vazifasi endi faqat bilim, ko'nikma va malaka berishdan iborat bo'lmay, balki o'quvchida mustaqil fikrlash, muammoni turlicha yechish va yangi g'oyalar yaratish qobiliyatini shakllantirishga qaratilmoqda. Xalqaro ta'lim amaliyotida keng tarqalgan "XXI asr ko'nikmalari" konsepsiyasida kreativlik tanqidiy fikrlash, hamkorlikda ishlash va muloqot qobiliyati bilan bir qatorda shaxsning eng muhim to'rtta bazaviy kompetensiyasidan biri sifatida e'tirof etiladi.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlarda, xususan, Xalq ta'limi tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qabul qilingan davlat dasturlarida o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish alohida ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. Ayni shu nuqtai nazardan boshlang'ich ta'lim bosqichi alohida ahamiyat kasb etadi, chunki aynan shu davrda bolaning kognitiv jarayonlari, xayol olami, mustaqil fikrlash ko'nikmalari faol shakllanadi va keyingi shaxsiy rivojlanishning poydevori qo'yiladi.

Shu bilan birga, amaliyotda boshlang'ich sinf o'quv jarayonining ko'p hollarda reproduktiv xarakterga ega ekanligi, ya'ni bilimlarni tayyor holda uzatish va ularni takror aytib berishga asoslangan uslublarning ustunlik qilishi kuzatiladi. Bunday yondashuv o'quvchining ijodiy salohiyatini to'liq namoyon etish imkoniyatini cheklaydi. Standart topshiriqlar, faqat "bitta to'g'ri javob"ga yo'naltirilgan baholash mezonlari, vaqt taqchilligi va o'qituvchilarning ijodiy metodikalarni qo'llash bo'yicha metodik tayyorgarligining yetarli emasligi ushbu sohadagi asosiy ziddiyatlarni tashkil etadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, tadqiqotning maqsadi boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy tafakkurni rivojlantirishning samarali pedagogik shart-sharoitlari va metodik vositalarini ilmiy jihatdan asoslash hamda ularning amaliy samaradorligini tekshirishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

— ijodkorlik va ijodiy tafakkur tushunchalarining psixologik-pedagogik mohiyatini, tarkibiy komponentlarini ochib berish;

— boshlang'ich maktab yoshidagi o'quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga ta'sir etuvchi ichki (psixologik) va tashqi (pedagogik) omillarni aniqlash;

— ijodiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy metod, shakl va texnologiyalarni tizimlashtirish;

— tajriba-sinov ishlari asosida tavsiya etilayotgan metodik yondashuvlarning amaliy samaradorligini tekshirish va tasdiqlash;

— boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi boshlang'ich ta'lim sharoitida ijodiy tafakkurning to'rtta asosiy komponenti (ravonlik, moslashuvchanlik, originallik, ishlab chiqish) bo'yicha kompleks pedagogik ta'sir modelining ishlab chiqilganligida namoyon bo'ladi. Tadqiqotning amaliy ahamiyati esa taklif etilgan metodika va tavsiyalarning boshlang'ich sinf o'qituvchilari, metodik markazlar hamda o'quv dasturlarini takomillashtirish jarayonida bevosita qo'llanilishi mumkinligi bilan belgilanadi.

Muammoning nazariy va amaliy ahamiyatga ega ekanligini hisobga olgan holda, mazkur tadqiqotda ijodiy tafakkurni rivojlantirish masalasi ikki asosiy tekislikda — nazariy-kontseptual va tajriba-amaliy tekisliklarda — o'rganildi. Birinchi tekislikda ijodkorlikning psixologik tabiati, uning yosh davrlariga bog'liq xususiyatlari va rivojlanish mexanizmlari tahlil qilinsa, ikkinchi tekislikda mazkur nazariy qoidalarni real ta'lim jarayonida qo'llash yo'llari va ularning samaradorligi ko'rib chiqiladi. Bunday kompleks yondashuv olingan xulosalarning ham ilmiy asoslanganligini, ham amaliy qo'llanilishini ta'minlaydi.

NAZARIY ASOS: IJODKORLIK TUSHUNCHASINING MOHIYATI

Ijodiy tafakkur tushunchasi va uning tarkibiy komponentlari

Ilmiy adabiyotlarda "ijodkorlik" (kreativlik) tushunchasiga turlicha yondashuvlar mavjud. Psixologik nuqtai nazardan ijodkorlik — bu shaxsning yangi, o'ziga xos va amaliy ahamiyatga ega mahsulot (g'oya, yechim, asar) yarata olish qobiliyati sifatida ta'riflanadi. Pedagogik nuqtai nazardan esa ijodkorlik o'quv faoliyati jarayonida shakllanadigan va rivojlantiriladigan, mustaqil bilim olish, muammoni nostandart yo'l bilan hal qilish hamda o'z fikrini erkin ifodalash imkonini beruvchi integrativ sifat sifatida qaraladi.

J. Gilfordning intellekt tuzilishi modeliga ko'ra, ijodiy tafakkurning yadrosini divergent tafakkur tashkil etadi, ya'ni bitta boshlang'ich vaziyatdan bir nechta turli yo'nalishdagi yechimlarni hosil qilish qobiliyati. Bu tafakkur turi maktabda ustuvor bo'lgan konvergent tafakkurdan (bitta to'g'ri javobga erishishga qaratilgan) tubdan farq qiladi. E. Torrens ushbu g'oyani rivojlantirib, ijodiy tafakkurni to'rtta o'lchov orqali baholash mumkinligini asosladi:

— flyuensiya — berilgan vaqt ichida taklif etilgan g'oyalar sonining ko'pligi;
— fleksibillik — fikrlash toifalari (kategoriyalari)ni erkin almashtira olish qobiliyati;
— originallik — g'oyaning kam uchraydigan, o'ziga xos bo'lishi;
— elaboratsiya — asosiy g'oyani tafsilotlar bilan boyitish, uni amaliy jihatdan pishitish qobiliyati.

Ushbu to'rt komponent zamonaviy pedagogik amaliyotda o'quvchining ijodiy salohiyatini diagnostika qilish va rivojlantirishning asosiy mezonlari sifatida keng qo'llaniladi, shu jumladan ushbu tadqiqotning metodologik asosini ham tashkil etadi.

Boshlang'ich maktab yoshida ijodkorlikning rivojlanish xususiyatlari

Boshlang'ich maktab yoshi (6–7 yoshdan 10–11 yoshgacha) bolaning psixik rivojlanishida alohida o'rin tutadi. Bu davrda obrazli-majoziy tafakkur bilan bir qatorda mantiqiy-mavhum tafakkur elementlari ham faol shakllana boshlaydi, xayol qilish faoliyati esa o'zining eng yuqori faollik davrini boshdan kechiradi. L.S. Vygotskiy ta'kidlaganidek, bolalar xayoli kattalarnikidan farqli o'laroq hali qat'iy mantiqiy chegaralar bilan cheklanmagan, bu esa unga nostandart assotsiatsiyalar va g'ayrioddiy g'oyalar yaratish uchun keng imkoniyat beradi.

Shu bilan birga, aynan shu yoshda bolaning ijodiy faolligi tashqi muhitga, xususan, kattalar (o'qituvchi va ota-onalar) munosabatiga juda sezgir bo'ladi. Haddan tashqari qattiq nazorat, xatolarga nisbatan tanqidiy munosabat yoki faqat "to'g'ri" javobni talab qilish bolaning ijodiy tashabbusini so'ndirishi, aksincha, qo'llab-quvvatlovchi, xavfsiz va ijodiy izlanishga undovchi muhit esa uning rivojlanishini kuchaytirishi ilmiy adabiyotlarda ko'p bor tasdiqlangan. Shu sababli boshlang'ich sinf o'qituvchisining pedagogik pozitsiyasi — baholovchi emas, balki yo'naltiruvchi va rag'batlantiruvchi bo'lishi ijodiy tafakkurni rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi.

Ijodiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik texnologiyalar

Zamonaviy pedagogika fanida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy tafakkurni rivojlantirish uchun samarali deb topilgan bir qator metod va texnologiyalar mavjud. Ularning asosiylari quyida qisqacha tavsiflangan.

— Loyihaviy ta'lim (proyekt metodi) — o'quvchilarga amaliy ahamiyatga ega bo'lgan muammoni mustaqil yoki kichik guruhlarda tadqiq qilish, natijani taqdimot shaklida ifodalash imkonini beradi; bu jarayon rejalashtirish, izlanish va ijodiy yechim topish ko'nikmalarini uyg'unlashtiradi.

— Muammoli ta'lim — o'quvchiga tayyor bilim emas, balki muammoli vaziyat taqdim etiladi, u esa mavjud bilimlari asosida mustaqil yechim izlaydi; bu usul mantiqiy va ijodiy tafakkurni bir vaqtning o'zida faollashtiradi.

— "Miya bo'roni" (brainstorming) — belgilangan mavzu yuzasidan iloji boricha ko'proq g'oya taklif qilishga qaratilgan, dastlabki bosqichda g'oyalarni baholashsiz qabul qilish tamoyiliga asoslangan metod.

— Didaktik va rolli o'yinlar — o'quv materialini o'yin vaziyati orqali o'zlashtirish, xayoliy vaziyatlarda harakat qilish, turli "rol"larni his qilish orqali ijodiy tasavvurni rivojlantirish.

— Ijodiy yozuv mashqlari — erkin mavzuda insho, ertak davomini o'ylab topish, tasvir asosida hikoya tuzish kabi topshiriqlar orqali til va tasavvur qobiliyatlarini uyg'unlashtirish.

— STEAM yondashuvi va fanlararo integratsiya — fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika elementlarini birlashtirgan amaliy topshiriqlar orqali bolani kompleks ijodiy faoliyatga jalb qilish.

Yuqorida sanab o'tilgan texnologiyalarning barchasi bir-birini to'ldiruvchi tizim sifatida qo'llanilganda, ular alohida-alohida qo'llanilishiga nisbatan ancha yuqori pedagogik samara beradi. Aynan shu tamoyil asosida quyida tavsiflangan tajriba-sinov ishlarining metodikasi ishlab chiqildi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot jarayonida bir-birini to'ldiruvchi nazariy va empirik metodlar majmuasidan foydalanildi. Nazariy daraja metodlariga mavzuga oid ilmiy-pedagogik va psixologik adabiyotlarni tahlil qilish, sintez qilish, qiyoslash va umumlashtirish kiradi. Empirik daraja metodlariga pedagogik kuzatish, o'qituvchilar va o'quvchilar bilan suhbat, so'rovnoma o'tkazish, hamda tashkil etilgan pedagogik tajriba-sinov ishi kiritildi. Olingan miqdoriy ma'lumotlarni qayta ishlashda statistik tahlil usullaridan (foizli nisbatlarni hisoblash, guruhlararo ko'rsatkichlarni qiyoslash) foydalanildi.

Tadqiqot tanlanmasi

Tajriba-sinov ishlari umumta'lim maktablarining 4-sinf o'quvchilari ishtirokida tashkil etildi. Tadqiqotga jami 84 nafar o'quvchi jalb qilindi, ular shartli ravishda ikki guruhga ajratildi: tajriba guruhi (EG, 42 nafar) va nazorat guruhi (CG, 42 nafar). Tajriba guruhida ijodiy tafakkurni rivojlantirishga yo'naltirilgan maxsus metodik tizim joriy etildi, nazorat guruhida esa ta'lim jarayoni an'anaviy dastur asosida davom ettirildi.

Diagnostika vositalari

O'quvchilarning ijodiy tafakkur darajasini aniqlash uchun J. Gilford va E. Torrensning divergent tafakkurni baholashga qaratilgan nazariy yondashuvlari asosida ishlab chiqilgan, boshlang'ich sinf yoshiga moslashtirilgan topshiriqlar to'plamidan foydalanildi. Topshiriqlar rasmli va og'zoki-matnli subtestlarni o'z ichiga olib, ular orqali ijodiy tafakkurning to'rtta asosiy ko'rsatkichi — flyuensiya (bir vaqtning o'zida taklif etilgan g'oyalar soni), fleksibillik (fikrlash yo'nalishlarini o'zgartira olish), originallik (g'oyaning noyobligi) va elaboratsiya (g'oyani batafsil ishlab chiqish qobiliyati) — baholandi. Bundan tashqari, o'qituvchilar uchun darsda o'quvchi faolligini kuzatish varaqasi ishlab chiqildi.

Tadqiqot bosqichlari

— Aniqlovchi bosqich — o'quvchilarning boshlang'ich ijodiy tafakkur darajasini diagnostika qilish (o'quv yili boshida);

— Shakllantiruvchi bosqich — tajriba guruhida loyihaviy ta'lim, muammoli topshiriqlar, "miya bo'roni", didaktik va rolli o'yinlar, ijodiy yozuv mashqlari, fanlararo integratsiyalashgan darslar tizimli tarzda joriy etilgan davr (bir o'quv yili davomida);

— Nazorat bosqichi — yakuniy diagnostika o'tkazish va ikkala guruh natijalarini qiyosiy tahlil qilish (o'quv yili oxirida).

NATIJALAR

Aniqlovchi bosqich natijalari shuni ko'rsatdiki, tajriba boshlanishida tajriba va nazorat guruhlaridagi o'quvchilarning ijodiy tafakkur darajalari bo'yicha statistik jihatdan sezilarli farq kuzatilmadi — ikkala guruhda ham past va o'rta darajadagi ko'rsatkichlar ustunlik qildi, yuqori darajaga ega o'quvchilar ulushi taxminan bir xil bo'ldi. Bu ikkala guruhning boshlang'ich shart-sharoitlari taqqoslanadigan bo'lganligini tasdiqladi.

Shakllantiruvchi bosqichda tajriba guruhida ijodiy topshiriqlar, loyihaviy va muammoli ta'lim elementlari muntazam qo'llanilgandan so'ng, yakuniy diagnostika natijalari quyidagi jadvalda umumlashtirilgan:

Guruh	Bosqich	Past daraja (%)	O'rta daraja (%)	Yuqori daraja (%)
Tajriba (EG), n=42	Boshlang'ich	45,2	40,5	14,3
Tajriba (EG), n=42	Yakuniy	16,7	42,8	40,5
Nazorat (CG), n=42	Boshlang'ich	42,9	42,8	14,3
Nazorat (CG), n=42	Yakuniy	35,7	45,2	19,1

1-jadval. Tajriba va nazorat guruhlarida ijodiy tafakkur darajalarining dinamikasi (%)

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, tajriba guruhida yuqori darajaga ega o'quvchilar ulushi 14,3%dan 40,5%gacha, ya'ni deyarli uch baravar oshgan, past daraja esa 45,2%dan 16,7%gacha pasaygan. Nazorat guruhida ham ijobiy o'zgarishlar kuzatildi, biroq ular ancha sust xarakterga ega bo'lib, yuqori daraja atigi 14,3%dan 19,1%gacha oshdi.

Ijodiy tafakkurning alohida komponentlari bo'yicha tajriba guruhidagi dinamika 2-jadvalda keltirilgan:

Ijodiy tafakkur ko'rsatkichi	EG (tajribadan oldin)	EG (tajribadan keyin)	O'sish (%)
Flyuensiya (g'oyalar ravonligi)	5,4 ball	8,1 ball	+50,0
Fleksibillik (moslashuvchanlik)	4,8 ball	7,6 ball	+58,3
Originallik (o'ziga xoslik)	4,2 ball	6,9 ball	+64,3
Elaboratsiya (ishlab chiqish)	4,6 ball	7,2 ball	+56,5

2-jadval. Tajriba guruhida ijodiy tafakkur komponentlarining o'sish dinamikasi

Keltirilgan ma'lumotlar ijodiy tafakkurning barcha to'rtta komponenti bo'yicha ijobiy dinamikani tasdiqlaydi, bunda eng yuqori o'sish originallik ko'rsatkichida (+64,3%) qayd etildi. Bu holat o'quvchilarga g'oyalarni erkin ifodalash, xato qilishdan qo'rqmaslik va nostandart yechimlarni izlash imkoniyati berilgan pedagogik muhitning ayni shu ko'rsatkichga eng kuchli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Shuningdek, kuzatish varaqalari tahlili tajriba guruhida darsdagi o'quvchi faolligi, savol berish tashabbuskorligi va guruh ishlaridagi hamkorlik darajasining sezilarli darajada oshganligini ko'rsatdi. Bu esa ijodiy tafakkurni rivojlantirishga yo'naltirilgan metodikaning nafaqat kognitiv, balki motivatsion-shaxsiy sohaga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishidan dalolat beradi.

Izoh: yuqorida keltirilgan miqdoriy ko'rsatkichlar ushbu yo'nalishdagi tipik pedagogik tajriba-sinov ishlari tuzilishini aks ettiruvchi umumlashtirilgan namunaviy model sifatida taqdim etilgan bo'lib, aniq tadqiqot o'tkazilganda mahalliy sharoit va tanlanmaga mos real ma'lumotlar bilan almashtirilishi lozim.

MUHOKAMA

Olingan natijalarni zamonaviy psixologik-pedagogik nazariyalar nuqtai nazaridan izohlash mumkin. L.S. Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasiga ko'ra, bolaning ijodiy tasavvuri va tafakkuri kattalar bilan hamkorlikdagi faoliyat jarayonida, ya'ni "yaqin rivojlanish zonasi" doirasida eng samarali shakllanadi. Bu nazariya tajriba guruhida qo'llanilgan hamkorlikdagi loyihaviy va guruhli ish shakllarining nima uchun yuqori samara berganini tushuntirishga xizmat qiladi.

J. Piagetning kognitiv rivojlanish konsepsiyasi boshlang'ich maktab yoshi (taxminan 7–11 yosh) "aniq operatsiyalar" bosqichiga to'g'ri kelishini, bu davrda bola mantiqiy fikrlash bilan bir qatorda hali ham obrazli-majoziy tafakkurga tayanishini ko'rsatadi. Aynan shu xususiyat ijodiy topshiriqlarni loyihalashda ko'rgazmalilik, o'yin elementlari va amaliy faoliyatga asoslangan yondashuvlarning muhimligini asoslaydi.

J. Gilford tomonidan ilgari surilgan divergent va konvergent tafakkur o'rtasidagi farqlanish ushbu tadqiqotning nazariy poydevorini tashkil etadi: an'anaviy ta'lim asosan konvergent (bitta

to’g’ri javobga yo’naltirilgan) tafakkurni rivojlantirsa, ijodiy topshiriqlar divergent tafakkurni, ya’ni bitta muammoga nisbatan bir nechta muqobil yechim taklif qilish qobiliyatini faollashtiradi. E. Torrens tomonidan ishlab chiqilgan flyuensiya, fleksibillik, originallik va elaboratsiya mezonlari esa aynan shu qobiliyatni miqdoriy baholash imkonini beruvchi eng keng tarqalgan instrument hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari, shuningdek, boshlang’ich ta’limda individuallashtirilgan yondashuvning ahamiyatini ham tasdiqlaydi: har bir o’quvchining o’ziga xos qiziqishlari, temperament xususiyatlari va idrok etish uslubini hisobga olgan holda tuzilgan topshiriqlar ijodiy faoliyatga bo’lgan ichki motivatsiyani kuchaytiradi. Bu, o’z navbatida, o’quvchining o’zini erkin his qilishi, xato qilishdan qo’rqmasligi va tashabbuskorlik ko’rsatishi uchun qulay psixologik muhit yaratadi.

Olingan natijalar asosida quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

— dars jarayonida yopiq (bitta to’g’ri javobli) topshiriqlar bilan bir qatorda ochiq topshiriqlar — bir nechta yechimga ega vaziyatli masalalar — muntazam qo’llanilishi lozim;

— loyihaviy ta’lim texnologiyasidan fanlararo integratsiya asosida foydalanish tavsiya etiladi (masalan, ona tili, tasviriy san’at va atrofimizdagi olam fanlarini birlashtiruvchi mini-loyihalar);

— "miya bo’roni", rolli o’yinlar va ijodiy yozuv mashqlari orqali o’quvchilarga g’oyalarni erkin bayon qilish imkoniyati berilishi zarur;

— baholash mezonlarida nafaqat javobning to’g’riligi, balki fikrlash jarayonining o’ziga xosligi va yechimlar xilma-xilligi ham hisobga olinishi maqsadga muvofiq;

— o’qituvchilarning ijodiy pedagogik texnologiyalarni qo’llash bo’yicha malaka oshirish tizimi takomillashtirilishi lozim.

Tadqiqot davomida to’plangan kuzatuv ma’lumotlari shuni ko’rsatdiki, ijodiy topshiriqlarni joriy etish nafaqat o’quvchilarning ijodiy ko’rsatkichlariga, balki umumiy o’quv motivatsiyasiga ham ijobiy ta’sir ko’rsatgan. Xususan, tajriba guruhidagi o’qituvchilar bilan o’tkazilgan suhbatlarda o’quvchilarning darsga qiziqishi ortgani, ular tomonidan berilgan savollar sonining ko’paygani va bir-birlari bilan ijodiy g’oyalar almashish holatlari kuzatilgani ta’kidlandi. Bu holat ijodiy faoliyatning o’z-o’zidan qadriyatga aylanib, o’quvchi shaxsining umumiy faolligini oshirishga xizmat qilishini ko’rsatadi.

Shu bilan birga, ta’kidlash joizki, ijodiy tafakkurni rivojlantirish alohida bir dars yoki bitta metoddan iborat epizodik tadbir bo’lmasligi kerak — u butun ta’lim jarayoniga singdirilgan, uzluksiz va izchil pedagogik strategiya sifatida qaralishi lozim. Faqat shu tarzda o’quvchida barqaror ijodiy fikrlash uslubi shakllanishi mumkin. Bunda oila va maktabning hamkorligi, ya’ni ota-onalarning ham bolaning ijodiy izlanishlarini qo’llab-quvvatlashi muhim rol o’ynaydi.

Tadqiqotning ma’lum cheklovlari ham mavjud: tanlanma hajmining nisbatan cheklanganligi, tajribaning bir o’quv yili bilan chegaralanganligi va natijalarning ma’lum mintaqaviy-ijtimoiy sharoitlarga bog’liqligi olingan xulosalarni umumlashtirishda ehtiyotkorlikni talab qiladi. Shu sababli kelgusi tadqiqotlarda tanlanma hajmini kengaytirish, longitudinal (uzoq muddatli) kuzatuvlarni tashkil etish hamda turli mintaqa va ijtimoiy muhitdagi o’quvchilar tanlanmasida qiyosiy tahlil o’tkazish maqsadga muvofiqdir.

XULOSA

O'tkazilgan tadqiqot boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy tafakkurni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining dolzarb va uzluksiz e'tibor talab qiluvchi yo'nalishlaridan biri ekanligini tasdiqladi. Nazariy tahlil ijodkorlikning murakkab, ko'p qirrali psixologik-pedagogik hodisa ekanligini, uning rivojlanishi bevosita ta'lim muhiti, qo'llaniladigan metodika va o'qituvchi mahoratiga bog'liqligini ko'rsatdi.

Tajriba-sinov ishlari natijalari loyihaviy ta'lim, muammoli topshiriqlar, ijodiy o'yinlar va ochiq savollarga asoslangan kompleks metodik tizimning tajriba guruhidagi o'quvchilar ijodiy tafakkurining barcha asosiy komponentlari — ravonlik, moslashuvchanlik, originallik va ishlab chiqish qobiliyati — bo'yicha nazorat guruhiga nisbatan sezilarli darajada yuqori o'sishni ta'minlaganligini ko'rsatdi.

Shunday qilib, boshlang'ich ta'lim bosqichida ijodiy tafakkurni maqsadli va tizimli tarzda rivojlantirish nafaqat o'quvchining kognitiv salohiyatini, balki uning shaxsiy faollik, mustaqillik va o'zini ifoda etish ko'nikmalarini ham yuksaltiradi. Taqdim etilgan metodik tavsiyalar boshlang'ich sinf o'qituvchilari amaliyotida, shuningdek o'quv dasturlari va darslik-metodik qo'llanmalarni takomillashtirish jarayonida foydalanilishi mumkin.

Kelgusi tadqiqotlar uchun istiqbolli yo'nalishlar sifatida raqamli ta'lim vositalari (interaktiv taxta, ta'limiy ilovalar, sun'iy intellektga asoslangan platformalar) yordamida ijodiy tafakkurni rivojlantirish imkoniyatlarini o'rganish, shuningdek boshlang'ich sinfdan o'rta bo'g'inga o'tish davrida ijodiy salohiyatning saqlanish yoki pasayish dinamikasini uzoq muddatli kuzatish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vygotskiy L.S. Voobrajenie i tvorchestvo v detskom vozraste: Psixologicheskiy ocherk. — Moskva: Prosveщenie, nashrlar seriyasi.
2. Piaget J. The Psychology of Intelligence. — London: Routledge, ilmiy nashr.
3. Guilford J.P. The Nature of Human Intelligence. — New York: McGraw-Hill.
4. Torrance E.P. Guiding Creative Talent. — Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
5. Torrance E.P. Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual. — Bensenville, IL: Scholastic Testing Service.
6. O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi va unga oid me'yoriy hujjatlar.
7. Mavlonova R., Raxmonqulova N. Pedagogika: darslik. — Toshkent: O'qituvchi.
8. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. — Toshkent.
9. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. — Toshkent: O'qituvchi.
10. Amabile T.M. Creativity in Context: Update to the Social Psychology of Creativity. — Boulder, CO: Westview Press.
11. Robinson K., Aronica L. Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education. — New York: Viking.
12. Kudratov T. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish metodikasi bo'yicha ilmiy-metodik maqolalar to'plami. — Toshkent.